

Bu Sayıda

Doğa tarihimizi ister dünyanın 3,7 milyar yıllık varoluş süreciyle, isterse ilk mikroorganizmaların oluşumuyla tanımlayalım, bugün büyük bir yanılgıyla ve budalalıkla doğaya hâkim olduğu düşünülen insan türünün en temel ihtiyaçlarının oluşumu için milyarlarca yılın geçmesi gerekti. İlk oluşumunda 1200 dereceden fazla bir sıcaklıkla kaynayan yer kürünün barındırdığı zehirli sıvının bugün yaşamamızın en önemli unsuru olan suya dönüşümü için de bir o kadar zamana ihtiyacımız oldu. Her bir adımımızda, dünya üzerinde daha önce var olmuş başka canlıların ayak izlerinin üzerine basıyoruz. Her bir damla su, sayısız geri dönüşümün ürünü... Her bir döngüyü geriye doğru takip etmeye çalışmak, bir damla suyu başka hangi canlılarla paylaşmış olduğumuzu düşünmek ise baş döndürücü...

İnsanlık tarihi, kapitalist üretim biçimiyle karşılaştığı andan itibaren doğayla ilişkilenme biçimimiz giderek ivme kazanan bir yıkım sürecini hazırlıyor. Doğa tarihinin akıl almaz büyüklüğüyle karşılaştırıldığında, 5-6 asırlık bir zaman diliminde deneyimlediğimiz kapitalist üretim sistemi ise, sisteme içkin olan ve kendi elleriyle yarattığı yıkım sürecine karşı kaygısız. Sistem içi iyileştirme çalışmaları bir insanlık trajedisine dönüşmüş durumda. Doğa, korkunç bir sömürünün kıskacında ve bu sömürü emeğin sömürüsünün ayrılmaz bir parçası.

Neyse ki insanlık tarihi, mücadelelerini örnek aldığımız pek çok sistem karşıtı hareketin de tarihi ve birlikte varoluş, birlikte yaşayış ve birlikte eyleyiş tarihimiz, bahsi geçen 500 yıllık süreçten daha uzun. Kapitalist yıkıma karşı ekolojik hareketler de oldukça kısa bir zaman diliminde gelişmiş olmasına rağmen çok güçlü. *Kapitalist Tahribat, Ekolojik Kriz ve Sosyalist Alternatif* başlıklı bu sayımızda, kapitalist üretim biçimine içkin yapısal döngüyü kırmak için alternatiflerini araştırmaya soyunduk. Türleri dışlayarak sistem içi iyileştirme arayışlarını besleyen derin ekoloji ya da eko-faşizm gibi ekoloji hareketlerine karşı, Marksist ekoloji, eko-feminizm, ekososyalizm tartışmayı hedeflediğimiz hareketler arasında.

Ekoloji temalı son sayımızın çıkışı üzerinden tam 11 yıl geçmiş. Bu süre zarfında hazırladığımız farklı dosyalarda konuya dair makalelere yer vermiş ve ekoloji perspektifini benimseyen çalışmaları okuyucularımızla paylaşmıştık. 2022 yılında gerçekleştirmiş olduğumuz Historical Materialism İstanbul konferansında da ekoloji temalı bir panel serisine yer vermiştik. Ancak bu süre zarfında kapitalist tahribat da bu tahribata yönelik alternatif arayışlar da hız kazandı. Üstelik, Marksistler açısından da tartışmalı pek çok soruna her geçen gün yenileri ekleniyor. Günümüz ekoloji hareketlerinin sınıfla bağlantısı, suyun ticarileştirilmesi, HES'ler, doğal alanların tahribi, kentsel dönüşüm, madencilik faaliyetleri, ormanların yok edilmesi, silahlı saldırı, endüstriyel atıklar, üçüncü dünya ülkelerine çöp ihracatı, CO2 ticareti gibi, aslında kapitalizmde vücut bulmuş pek çok konu merakımızı cezbetmeye devam ediyor.

Bu nedenle sürmekte olan bu yapısal krize odaklanan özel bir sayı hazırlamak kaçınılmaz hale geldi. Amacımız ana akım ekoloji tartışmalarında insanın doğaya egemen bir varlık oluşuna meydan okuma gibi gösterilen meselenin doğa-insan savaşı gibi bir soyutlamadan çok tarihsel ve sınıfsal bağlamıyla birlikte ele alınması gerektiği tezini savunmak ve antroposen gibi soyut bir tanımlama yerine, aslında sermayenin bir bütün olarak doğaya ve emeğe saldırısını ortaya koymak.

Kapitalizm büyük bir vurdumduymazlıkla yarattığı yıkımı hasır altı etmeye ve bireylere yıkmaya çalışırken, bu sisteme karşı yürüttüğümüz mücadelede türüne bakmaksızın her canlının yaşam hakkını savunan ve dünyayı organik ve inorganik bileşenleri ile bir bütün olarak kavrayan bizler, doğa ve insanın sömürülmediği bir dünya öngörüsünü tartışıyoruz. 6 Şubat 2023 tarihinde yaşamalarını

kaybeden yurttaşlarımızı anıyor, yurtsuzlaştırılanlarla olan dayanışmamızı sürdürüyoruz. Bu ve daha sonra yaşanacak felaketlere karşı savunmanın bilgi, toplumsal organizasyon ve politik mücadele araçlarıyla kendisi bir felaket niteliği kazanmış olan kapitalizmle mücadeleden geçtiği görüşünü savunuyoruz. Bu anlamda, bu krizin nedenlerini ve nasıl aşılabileceğini tartışma zorunluluğunu taşıyor ve bu tartışma için Marksizmin sağladığı çerçeveye güveniyoruz.

Bu doğrultuda dikkat çekmek istediğimiz hususların başında, ekolojik krizin salt biyolojik bir problem olmadığı ve bireylere indirgenemeyeceği geliyor. Bu kuşak, 'çevre sorunları'na indirgenmiş büyük bir yıkımı devralmış ve bunun sorumlusu olarak parmakla gösterilmiş bir kuşak. Aynı zamanda bu kuşak, değişen iklim olaylarının ekonomi, emek, toplumsal cinsiyet, gıda, göç gibi alanlarda yarattığı sorunları yakıcı bir biçimde deneyimleyen bir kuşak. Yerkürenin geleceği neoliberal kapitalizmi restore etme vizyonunun ötesine geçemeyen sosyal demokrat iktidarlar ile otoriter rejimlerin insafına bırakılmış durumda. Bütün canlı türlerine reva görülen ise bu sistem içinde sıkışmışlık...

Bu sıkışmışlığı aşmak bugünden yarına inşa edilebilecek bir başka dünya tahayyülü ile mümkün. Bu tahayyül, aynı zamanda geçmişten aldığımız sorumluluk ve geleceğe taşıyacağımız dayanışma gücüdür. Tam da bu nedenle kapitalizmin yaratmış olduğu ekolojik tahribatin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ekolojik krizin, sosyalist bir alternatifi tartışmaya dahil etmeden anlamının ve dönüştürmenin mümkün olmadığını düşünüyoruz. Sayımızın bu anlamda da Türkçe literatüre ve Türkiye'de sosyalist hareketin ekoloji konusundaki entelektüel birikimine katkı yapmasını umuyoruz. Antroposen, degrowth ve deekstraktivizm gibi kavramların analitik potansiyellerini geleceğin dünyasına ilişkin Marksist bir perspektifte sizlerin dikkatine sunuyoruz. Ekoloji meselesini merkeze alan bir sosyalizm fikrinin daha çok insanın zihninde ve mücadelesinde filizlenmesi en büyük dileğimiz.

Dosyamızda yer verdiğimiz ilk yazı Cemil Yıldızcan'ın kaleme aldığı *Deprem Sonrasında Afetin ve Tarımın Politik Ekolojisi: Hatay Örneği* isimli makale. Bu makalede Cemilcan, Türkiye ve Suriye'de çok geniş bir bölgede yıkıcı etkiler yaratmış 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından, depremden etkilenen bölgenin en önemli yerleşim merkezlerinden biri ve iki ülkenin sınır illerinden olan Hatay'da yapılmış bir nitel saha araştırmasının ön bulgularına dayalı olarak tarım ve kırsaldaki dönüşüm üzerine yeniden düşünmeyi öneriyor. Kırsal topluluklar için olduğu kadar kentsel nüfus için de gıda güvencesi bağlamında çok önemli olan tarım ve tarımsal emeğin durumu tartışmanın odağında bulunuyor. Makale, dayanıklı ve daha adil topluluklar oluşturmak için, çevresel tehlikeler karşısında kırılganlıkları toplumsal olarak derinleştiren süreçlere paralel olarak, afetlerin toplumsal yıkımın yanı sıra dayanışma pratiklerinin filizlenmesine de kaynaklık ettiği görüşünden hareketle toplumun içinden üretilen cevapların anlaşılmasının öneminin altını çiziyor.

Bu yazıyı, Ali Yalçın Göymen ve Ecehan Balta tarafından çevrilmiş olan John Bellamy Foster'ın *Planlı Degrowth: Ekosozyalizm ve Sürdürülebilir İnsani Büyüme* başlıklı makalesi takip ediyor. Foster bu yazıyı *Monthly Review* dergisinin aynı konulu Temmuz-Ağustos 2023 sayısı için bir giriş yazısı olarak kaleme aldı ve Türkiyeli okuyucu için çevirmemize izin verdi. *Degrowth* teriminin küçülme, büyümeme vb. gibi kavramlarla karşılama çabası olsa da henüz tam anlamıyla uygun bir Türkçe karşılığının olduğunu düşünmediğimiz için çevirmeden bıraktık, bu konuda okuyucunun anlayışına sığınıyoruz. Ekolojik krizin derinleştiği, hatta geri dönülemez hale geldiği konusunda bir uzlaşma artık var. Ancak krizin nasıl aşılabileceği tartışması, yeni yeni başladı diyebiliriz. Bu bağlamda son derece önemli olan degrowth tartışması Türkiye'de de son zamanlarda derinleşmeye başladı. Bu makalenin ilgili tartışmada önemli bir kaynak olacağını düşünüyoruz.

Foster'ın makalesini, Ahmet Hamdi Başar'ın *Sürdürülebilir Kapitalizmin Çimentosu: Sürdürülebilir Kalkınmaya Eleştirel Bir Bakış* başlıklı makalesi takip ediyor. Çimento ve inşaat sektörü üzerinden

kapitalist üretim biçimini eleştirmek amacıyla kaleme alınan bu makalede yazar, emek ve doğa sömürsünün sektördeki yansımalarını bizlerle paylaşıyor. Yazar, anaakım literatürün sürdürülebilir kalkınma adı altında sahiplendiği ve fakat artı değer yaratma güdüsüyle hareket eden ve dolayısıyla sermaye birikiminin ötesine gitmeyen yaklaşımları eleştirerek, kapitalizmin emek sömürüsü üzerinden canlıların yaşam alanlarına nasıl el koyduğunu ortaya koyuyor ve kapitalist üretim biçiminin sermaye birikimi ve kâr ençoklaştırması kısır döngüsü içinde inşa edildiğini ileri sürüyor. Yazara göre çimento ve inşaat sektörü de insanın doğadan koparılması sürecinin önemli bir parçası olmanın yanında ekolojik krizin en devingen öğelerinden bir tanesi olmaya devam ediyor.

Sayımızın dördüncü makalesi, Ahmet Yazar ve Duygu Yıldız Karakoç'un *Aynılar Aynı Yerde: Ekolojik Krize Karşı Yeşil Büyüme ve Küçülme Önerilerine Emek Penceresinden Eleştirel Bakış* ismini taşıyor. Foster'ın makalesinde tartıştığı büyüme-küçülme konusunu Avrupa Yeşil Mutabakatı bağlamında ele alan yazarlar, sosyal adalet ve emek odaklı talepler açısından yeni yeşil mutabakatın eleştirel bir değerlendirmesini yapıyorlar. AYM ve yeşil mutabakata dayalı ekonomik yaklaşımın aslında ekosistem ve toplumsal öncelikleri ihmal ettiğini ve büyüme ile küçülme arasında gidip gelen bir ekolojik kılıflı büyüme anlayışı içerdiğini ileri süren yazarlar, kapitalizmin ekolojik krizi yeni ürünlerini pazarlama alanı kullanmak üzere ürettiği yeşil boyama çabalarına karşı önemli bir uyarı niteliği taşıyor.

Berkay Coşkun *Eleştirel Doğa Kuramı: Frankfurt Okulu ve Toplum-Doğa Diyalektiği Tartışmasında Yeni Açılımlar* başlıklı makalesinde, Carl Cassegård'ın eleştirel doğa kuramını ve bunun etrafında kurduğu teorik tartışmaları merkeze alarak kuramın toplum-doğa diyalektiği tartışmasına yaptığı katkıları ve bu tartışmada açtığı yeni yörüngeleri göstermeye çalışıyor. Yazar, Cassegård'ın kuramında yer alan, Frankfurt Okulu'nun 'aracısal akıl, 'yanlış yaşam', 'negatif diyalektik' ve 'takımyıldızları', 'negatif ütopya' kavramlarıyla ekolojik yıkıma eleştirel bakış sağlanıp sağlanamayacağını tartışıyor. Özellikle, Adorno ve Horkheimer'ın doğa kuramının kapitalizm ve ekolojik yıkım sürecine eleştirel bakışımıza nasıl katkı sunabileceği ayrıntılı bir biçimde açıklanıyor. Yazar, günümüzün büyük ekolojik yıkım ve kırımlarıyla ilişkilendirerek, insan ve doğa ilişkisinin diyalektiğini yeniden düşünmemizi sağlıyor.

Tuğba Kancı ve Umutcan Tarcan *Kapitalist Yeşil Boyama: Ulusötesi Şirketlerin Hegemonik Stratejisi* adı altındaki makalelerinde, kapitalist yeşil boyama yöntemleri ve bu yöntemlerin ulusötesi şirketlere sağladığı olanakları ele alıyor ve bu şirketlerin hangi araçları kullanarak çevre tahribatını gölgelediklerinin detaylı bir analizini sunuyorlar. Kancı ve Tarcan, ekolojik krizin kurucu unsuru olarak tanımladıkları yeşil boyamanın kapitalist üretim ilişkilerinin sürdürülebilirliğini sağladığını iddia ediyor ve bahsi geçen şirketlere nasıl bir meşruiyet alanı tanıdıklarını ele alıyorlar. Yazarlar, bu çalışmada ayrıca yeşil boyama stratejisinin inşa ettiği hegemonik kuşatmaya alternatif olarak "ekolojik tarihsel blok" imkânlarının olup olmadığını da sorguluyorlar.

Hegemonik Akıntıya Karşı Durmak: Türkiye'de Yaygınlaşan Yenilenebilir Enerji Karşısı Mücadeleler Üzerine Düşünceler makalesini Ethemcan Turan ve Cem İskender Aydın yazdılar. Karşı hegemonik akışlar kavramı üzerine oturan makale, alternatif ya da temiz / yenilenebilir olarak sunulan yeni enerji edinim formlarına yönelik mücadeleleri hidroelektrik ve jeotermal enerji kaynaklarına yönelik mücadeleler odağında tartışıyor. Son yirmi yılda kurulu kapasitenin neredeyse üç kat artmasıyla dünyanın en hızlı büyüyen sektörlerinden biri haline gelen Türkiye enerji sektörü hem kirli, hem de "yenilenebilir" adı altında, toplum-doğa bütünlüğünü bozmakta baş aktörlerden biri konumunda. Enerjinin kimin için, ne için üretildiği sorusu ve enerji üretimine ilişkin verilen kararlarda gerçek bir enerji demokrasisinin gerekliliği üzerine düşünmemizi sağlayan bu yazı, önemli bir tartışmaya katkıda bulunuyor.

Emek Süreçlerinde Metabolik Yarılma ve Kıyı Ekosistemleri ile İşçi Bedenleri Üzerindeki Yavaş Şiddet: Aliğa Gemi Söküm Tesisleri Örneği başlıklı makale, Ekınsu Danış ve Irmak Ertör imzasını taşıyor. Bu makalenin

temel argümanı, işçilerin maruz kaldığı sömürü süreçleriyle kıyı ekosisteminin uğradığı tahribatin aynı emek sürecine içkin ve birbirine paralel süreçler olduğudur. Yazı da gemi sökümünden doğan hastalıklar ve kıyı ve deniz kirlenmesini; ekolojik yıkım ve meslek hastalıkları arasındaki ilişkiselliği Marks'ın 'metabolik' yarılma kavramıyla açıklamaya çalışarak zihin açıcı bir katkı sunuyorlar. Yazarlar ayrıca, Rob Nixon'un "yavaş şiddet" kavramı üzerinden ekosistemin maruz kaldığı zararların ancak uzun vadede "görünür" hale gelmesinin meslek hastalıklarına paralellliğini konuyla ilgili raporlarla göstermeye çalışıyorlar. Danış ve Ertör tüm tartışmaları, İzmir Aliğa'da gemi söküm alanında yaptıkları saha çalışmasıyla zenginleştirerek güncelleştiriyorlar.

Doğu Karadeniz Bölgesi Vadilerinin Gezegenel Kentleşme Deneyimi: Fırtına Vadisinde Turizm Endüstrisine Doğa Koruma Çerçevesinin Gelişimi ve Bunlara Karşı Gelişen İtirazlar makalesini Onur Açar dergimiz için kaleme aldı. Neoliberal birikim rejiminin kırsal bölgelere etkisinin gezegenel-genişlemeci kentleşme bağlamında Doğu Karadeniz bölgesi örneğinde tartışan yazı, vadilerdeki kâr ve rant geliri odaklı bireysel girişimcilik hikayeleriyle ağızına kadar dolan pratiklerin bir eleştirel okumasını yapıyor. Dört yıl boyunca kırsal bölgelerin dönüşümünü takip etmiş olan yazar, kırsal kalkınma alanında son yıllarda bu bölgeleri yeniden pazarlamanın bir aracı haline gelmiş olan ekoturizm gibi yaklaşımlara ilişkin bir kavramsal araç seti de sağladığı için ayrıca önemli bir katkı sunuyor.

Sinem Bal'ın yazısı, *Kapitalist Küreselleşmenin Çevre Saldırısı Karşısında Örgütlenen Kadınlar: Yoğurtçu Kadın Forumu* başlığını taşıyor. Yazı, 2013 yılında Türkiye'yi sarsan ve hala toplumsal mücadeleler bağlamında izini sürdüğümüz Gezi Mücadelesinden geriye kalan az sayıda Forum yapılanmasından biri olan Yoğurtçu Kadın Forumu'nun birikimlerini ekofeminist bir perspektiften ele alıyor. Heteropatriyarkal kapitalizme karşı üretim araçları / alanlarının ellerinden alınmasına karşı ve müştereklerin savunulması için kadınların verdiği mücadelenin güçlü örneklerinden bir tanesi olan Yoğurtçu Kadın Forumu'nu da Sinem Bal'ın yazısı ile selamlamış oluyoruz.

Brezilya Amazonlarında Ormansızlaştırma ve Ekolojik Direniş: Yeni-Ekstraktivizmden Post-Ekstraktivizme Geçiş Mümkün mü? başlıklı yazısında Esra Akgemci, kapitalizmin gittikçe daha yüksek oranda baş vurduğu ekstraktivist birikim stratejisinin ormanları yerleşime, madencilğe ve tarıma açma eğilimini güçlendirdiğini ve bunun küresel bir eğilim haline gelişinin ormansızlaştırmayı ve iklim krizini tetiklediğini belirtiyor. Sonrasında, Brezilya Amazonu'ndaki ormansızlaştırma sürecinin tarihsel gelişiminin ve İşçi Partisi (PT) döneminde (2003-2016) benimsenen yeni-ekstraktivist modelin sömürgecilik döneminden bu yana farklı tarihsel evrelerde uygulanan ekstraktivist stratejilerle süreklilik arz ettiğini ortaya koyuyor. Amazonların korunmasının, endüstriyel tarımın çıkarlarıyla ormanların korunması arasında kurulan dengeye dayalı bir düzen olan yeni-ekstraktivist stratejinin aşılmasına ve ekolojik adaleti sağlayacak post-ekstraktivist bir kalkınma anlayışının benimsenmesine bağlı olduğunun altını çiziyor. Bu yönde bir yaklaşımı, Latin Amerika'da yüzyıllardır doğa ile uyum içinde yaşayan yerli halkların "İyi yaşamak" (*Buen Vivir*) adını verdikleri felsefi anlayışta görmenin mümkün olduğu fikrini savunuyor.

Leyla Bektaş Ata, *Mahallede Mekânsal Ayrışma: Rezidansla Gecekonduunun Komşuluğu* yazısında, *Komşu Komşu! HUUU!* belgesinin analizi üzerinden, rezidansla gecekonduunun komşuluğu üzerinden, kentsel dönüşümün gösterdiği zıtlıklar ve ortaya çıkardığı mücadeleleri tartışıyor. Kent etnografisi çalışmaları ile son yıllarda özellikle dikkat çeken yazar, daha önce dergimiz tarafından düzenlenen Sevilay Kaygalak Kent Çalışmaları makale ödülüne de layık görülmüştü. Bu çalışmasında da yazar mahalledeki mekansal (ve dolayısıyla) sınıfsal yarılmanın ev, mahalle ve kent kavramını da nasıl esnettiğini / dönüştürdüğünü gözler önüne sererken, nasıl bir ev, mahalle ve kent talep etmeliyiz sorusunu da gündemimize getiriyor.

Onur Doğan, itibari paranın yerini kripto para birimlerinin alacağını öngören liberter vizyonun büyük ölçüde başarısız olduğunu ve kripto paraların daha ziyade bir emtia yatırım pazarı haline gelirken, başka bir sorunun su yüzüne çıktığını belirtiyor: kripto para piyasasının büyük enerji tüketimi nedeniyle hızla büyüyen çevresel etkisi. Doğan, kripto para piyasasının nasıl çalıştığına ve neden büyük ve çoğunlukla işe yaramaz enerji tüketimi yarattığına daha yakından bakarak kapitalizmin çevre ile ilişkisini gözler önüne seriyor. Bu pazarın karbon ayak izinin bir yan sonuç olmadığını, finansal yollarla birikmiş sermayenin ta kendisi olduğunu vurguluyor. "Kıyı ötesi bankalar" tarzında yatırım ve birikim araçları haline gelen kripto paraların hâlihazırda gözlemlenebilir çevresel etkilerinin, üretim ve dağıtımın piyasa karakterine, kârlılık anlamına gelen "verimlilik" normuna ve mübadele değerleri üretme ihtiyacına bağlı olduğunu öne sürüyor. Sonuç olarak, kripto para piyasasının, çevresel sorunlara yanıt vermedeki başarısızlığımızın ve ekolojik kriz eğiliminin tam kalbinde "genelleştirilmiş meta üretimi" olduğunu örneklediği görüşünü savunuyor.

Son olarak Ozan Mutlu, *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikim Dinamikleri: Üretken Olmayan Emek, Artık Değer Oranı ve Kârlılık* üzerine yazdığı makalesinde Türkiye ekonomi yazınında ayrıntılı işlenmemiş bir konuyu ele alıyor. Yazar, Marksist iktisadi temel alarak Türkiye ekonomisinde sermaye birikim dinamiklerini analiz etmeyi amaçlıyor. Çalışmada üretken olmayan emeğin toplam istihdamdaki payı, Türkiye'deki artık değer oranının Avrupa ülkeleri ve ABD ile karşılaştırılması ve üretken faaliyetlerdeki kâr kütlesinde ve yatırımlarda 2015 sonrasında gözlemlenen durgunluk ve daha sonraki düşüşün ayrıntılı bir analizine ulaşmak mümkün. Çalışma, Türkiye'deki emekçi sınıfların sömürü düzeyindeki değişimleri takip etmek isteyen okuyucularımızın ilgisini çekecektir.

Sayımız hazırlanırken ormanları kömür madenleri için kesilen köylüler ve ekoloji aktivistleri **Akbelen Ormanını Vermeyeceğiz**, diyerek aylar boyunca süren bir direniş gerçekleştirdiler. Müşterek alanları çitleyerek bizi felakete doğru sürükleyen kapitalizme karşı mücadeleye soluk verdiler. Bu sayıyı Akbelen direnişçilerine ve onlar gibi müştereklerimize yönelik devasa saldırıya karşı canla başla mücadele edenlere adıyoruz.

İyi okumalar.